CONCLUZIILE AVOCATEI GENERALE
DOAMNA LAILA MEDINA
prezentate la 15 septembrie 2022[1]

Cauza C-396/21

KT,
NS
împotriva
FTI Touristik GmbH

[cerere de decizie preliminară formulată de Landgericht München I (Tribunalul Regional din München I, Germania)]

„Cerere de decizie preliminară – Articolul 267 TFUE – Directiva 2015/2302 – Executarea unui contract privind un pachet de servicii pentru călătorii – Neconformitate în executarea unui serviciu de călătorie inclus în contractul privind pachetul de servicii de călătorie – Reducere a prețului pentru orice perioadă în care a existat o neconformitate – Circumstanțe inevitabile și extraordinare – Restricții impuse la destinație din cauza răspândirii globale a unei boli infecțioase – COVID-19”

Introducere

1. Pandemia de COVID-19 a fost una dintre cele mai grave urgențe sanitare din istoria lumii, declanșând o serie de crize. Pentru a contracara răspândirea pandemiei, guvernele din întreaga lume au impus restricții cu o durată și un conținut fără de precedent în vremuri de pace. Provocările generate de pandemia de COVID-19 sunt multiple și multidimensionale. În anumite circumstanțe, pandemia a pus la încercare cadrul juridic existent și eficacitatea acestuia în ceea ce privește reglementarea implicațiilor unor astfel de crize.

2. Sectorul turismului a fost unul dintre sectoarele cele mai afectate de pandemie[2]. Efectele pandemiei asupra acestui sector persistă până în prezent, iar majoritatea experților nu se așteaptă la o redresare completă înainte de 2024[3]. Prezenta cauză privește un aspect foarte specific al impactului pandemiei, referitor la executarea contractelor privind pachetele de servicii de călătorie reglementate de Directiva 2015/2302[4] și la exercitarea drepturilor în caz de

[1] Limba originală: engleza.

[2] A se vedea datele compilate de Organizația Mondială a Turismului (https://www.unwto.org/tourism-data/international-tourism-and-covid-19).

[3] A se vedea Forumul Economic Mondial, „This is the impact of COVID-19 on the travel sector” (https://www.weforum.org/agenda/2022/01/global-travel-tourism-pandemic-covid-19/).

[4] Directiva (UE) 2015/2302 a Parlamentului European și a Consiliului din 25 noiembrie 2015 privind pachetele de servicii de călătorie și serviciile de călătorie asociate, de modificare a Regulamentului (CE) nr. 2006/2004 și a Directivei 2011/83/UE ale Parlamentului European și ale Consiliului și de abrogare a Directivei 90/314/CEE a Consiliului (JO 2015, L 326, p. 1).

neconformitate în executarea unor astfel de contracte. În pofida specificității lor, prezenta cauză și cauza conexă C-407/21, UFC – Que choisir și CLCV, în care prezentăm astăzi concluzii, au implicații mai ample, întrucât Curții i se solicită, pentru prima dată, să examineze consecințele pandemiei asupra executării contractelor în materia pachetelor de servicii de călătorie.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

Directiva 2015/2302

3. Articolul 3 din Directiva 2015/2302 cuprinde, la punctele 12 și 13, următoarele definiții:

„12. «circumstanțe inevitabile și extraordinare» înseamnă o situație care nu poate fi controlată de partea care invocă o astfel de situație și ale cărei consecințe nu ar fi putut fi evitate chiar dacă s-ar fi luat toate măsurile rezonabile;

13. «neconformitate» înseamnă neexecutarea sau executarea necorespunzătoare a serviciilor de călătorie incluse într-un pachet;”.

4. Articolul 14 din Directiva 2015/2302, intitulat „Reducerea prețului și despăgubiri”, are următorul cuprins:

„(1) Statele membre asigură dreptul călătorului de a beneficia de o reducere corespunzătoare a prețului pentru orice perioadă în care a existat o neconformitate, cu excepția cazului în care organizatorul dovedește că neconformitatea este imputabilă călătorului.

(2) Călătorul are dreptul de a primi despăgubiri adecvate din partea organizatorului pentru orice daune pe care le suferă ca urmare a unei neconformități. Despăgubirea se acordă fără întârzieri nejustificate.

(3) Călătorul nu are dreptul la despăgubiri pentru daune în cazul în care organizatorul dovedește că neconformitatea este:

(a) imputabilă călătorului;

(b) imputabilă unei părți terțe care nu are legătură cu furnizarea serviciilor de călătorie incluse în contractul privind pachetul de servicii de călătorie și este imprevizibilă sau inevitabilă; sau

(c) cauzată de circumstanțe inevitabile și extraordinare.

[…]”

Dreptul național

5. Articolul 651i din Bürgerliches Gesetzbuch (Codul civil, denumit în continuare „BGB”) prevede:

„(1) Operatorul de turism trebuie să furnizeze călătorului pachetul de servicii de călătorie, fără neconformități ale călătoriei.

(2) Pachetul de servicii de călătorie este fără neconformități ale călătoriei atunci când prezintă caracteristicile convenite. În măsura în care caracteristicile nu sunt convenite, pachetul de servicii de călătorie este fără neconformități ale călătoriei:

1. atunci când este de natură să asigure beneficiile prevăzute în temeiul contractului sau, în caz contrar,

2. atunci când este de natură să asigure beneficiile obișnuite și prezintă o caracteristică comună pachetelor de servicii de călătorie de același tip și la care călătorul se poate aștepta având în vedere tipul pachetului de servicii de călătorie.

Există de asemenea o neconformitate a călătoriei atunci când operatorul de turism nu asigură servicii de turism sau le asigură cu o întârziere nerezonabilă.

(3) Atunci când pachetul de servicii de călătorie prezintă neconformități, călătorul are posibilitatea, în cazul în care sunt îndeplinite următoarele condiții și în lipsa unor dispoziții contrare:

[…]

6. să se prevaleze de drepturile care decurg dintr-o reducere a prețului călătoriei (articolul 651m)
[…]

[…]”

6. Articolul 651m din BGB prevede la alineatul (1):

„Pentru durata neconformităților călătoriei, prețul călătoriei se reduce. În cazul unei reduceri, prețul călătoriei trebuie diminuat în proporția care ar fi existat între valoarea reală pe care ar fi avut-o la momentul încheierii contractului și valoarea pachetului de servicii de călătorie fără neconformități. Dacă este necesar, reducerea trebuie stabilită prin intermediul unei estimări.”

Situația de fapt, procedura și întrebarea preliminară

7. La 30 decembrie 2019, reclamanții din litigiul principal au rezervat o vacanță de 14 zile, cu plecare din Germania către Insulele Canare din Spania, pentru perioada cuprinsă între 13 martie 2020 și 27 martie 2020. Reclamanții au plecat în vacanță astfel cum era prevăzut.

8. La 15 martie 2020 însă, plajele au fost închise și a intrat în vigoare o interdicție de circulație în vederea limitării pandemiei de COVID-19. În complexul hotelier în care erau cazați reclamanții, accesul la piscine și la șezlonguri a fost interzis, iar programul de divertisment a fost suspendat.

Reclamanților nu le era permisă părăsirea camerei decât pentru a lua masa sau pentru a consuma băuturi. La 18 martie 2020, reclamanții au fost informați de către autorități că ar trebui să fie pregătiți în orice moment să plece la aeroport într-un interval de o oră de la momentul la care sunt anunțați. După șapte zile, călătoria lor s-a încheiat și s-au întors în Germania.

9. Reclamanții au introdus o acțiune la Amtsgericht München (Tribunalul Districtual din München, Germania) împotriva pârâtei, FTI Touristik GmbH, solicitând o reducere proporțională, cu 70 %, a prețului călătoriei, pentru șapte zile. Prin hotărârea din 26 noiembrie 2020, această instanță a respins acțiunea pentru motivul că măsurile luate pentru protejarea sănătății călătorilor în fața unui virus mortal nu constituie o neconformitate a călătoriei în sensul articolului 651i din BGB.

10. Reclamanții au formulat apel la instanța de trimitere. Instanța de trimitere arată că articolul 651i din BGB prevede o răspundere obiectivă a organizatorului. Prin urmare, s-ar putea susține că organizatorul este răspunzător pentru restricțiile impuse ca măsuri de protecție a sănătății. Cu toate acestea, instanța de trimitere arată că, la momentul călătoriei, și în Germania au fost impuse restricții similare. Prin urmare, ar putea fi posibil ca măsurile adoptate de autoritățile spaniole să nu fie calificate drept circumstanțe excepționale la locul de călătorie, ci ca măsuri normale luate în întreaga Europă ca răspuns la pandemie.

11. În plus, instanța de trimitere are îndoieli cu privire la aspectul dacă restricțiile impuse ar putea fi considerate un „risc general de viață”, care trebuie exclus din domeniul de aplicare al articolului 14 alineatul (1) din Directiva 2015/2302. Astfel cum explică această instanță, această teorie își are originea în jurisprudența Bundesgerichtshof (Curtea Federală de Justiție, Germania). Potrivit acestei teorii, obligația de a plăti despăgubiri în temeiul contractelor privind serviciile de călătorie poate fi limitată luând în considerare circumstanțe care țin exclusiv de sfera personală a călătorului sau în care se materializează riscurile pe care călătorul trebuie să le suporte în viața sa de zi cu zi. Prin urmare, călătorul ar trebui să suporte riscurile unei activități care intră în categoria riscurilor generale de viață în cazul în care nu există o încălcare a obligațiilor din partea organizatorului sau în cazul în care daunele nu se datorează unui eveniment care să atragă răspunderea organizatorului. Aceasta ar fi situația, de exemplu, în cazul în care, în afara utilizării serviciilor de călătorie, călătorul suferă un accident, se îmbolnăvește sau devine victima unei infracțiuni în destinația de vacanță ori se află în alt mod în imposibilitatea de a utiliza în continuare serviciile de călătorie din motive personale.

12. Potrivit instanței de trimitere, este posibil ca eventuala izbucnire a unei pandemii să nu fi fost luată în considerare la momentul adoptării Directivei 2015/2302.

13. În aceste condiții, Landgericht München I (Tribunalul Regional din München, Germania) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarea întrebare preliminară:

„Restricțiile privind existența unei boli infecțioase la destinația călătoriei constituie o neconformitate în sensul articolului 14 alineatul (1) din [Directiva 2015/2302] inclusiv atunci când, din cauza răspândirii globale a bolii infecțioase, astfel de restricții au fost impuse atât la locul de reședință al pasagerului, cât și în alte țări?”

Analiză

14. Prin intermediul întrebării formulate, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 14 alineatul (1) din Directiva 2015/2302 trebuie interpretat în sensul că permite călătorului să beneficieze de o reducere a prețului în caz de neconformitate în executarea contractului privind pachetul de servicii de călătorie atunci când neconformitatea este cauzată de restricții impuse pentru a preveni răspândirea unei boli infecțioase existente la destinația călătoriei, iar astfel de restricții sunt impuse atât la locul de reședință al călătorului, cât și în întreaga lume.

(a) Dreptul la o reducere a prețului în contextul pandemiei de COVID-19

15. Potrivit unei jurisprudențe constante, metodele de interpretare pe care le utilizează Curtea impun să se țină seama nu numai de termenii dispoziției respective, ci și de contextul în care se înscrie aceasta, precum și de obiectivele pe care le urmărește actul din care aceasta face parte [5]. Geneza unei dispoziții a dreptului Uniunii poate de asemenea să ofere elemente importante pentru interpretarea acesteia [6].

16. În primul rând, potrivit dispozițiilor articolului 14 alineatul (1) din Directiva 2015/2302, călătorul are dreptul „de a beneficia de o reducere corespunzătoare a prețului pentru orice perioadă în care a existat o neconformitate, cu excepția cazului în care organizatorul dovedește că neconformitatea este imputabilă călătorului”. Din această dispoziție rezultă că dreptul la o reducere a prețului este supus unei *singure condiții*, și anume „neconformitatea”, și unei *singure excepții*, și anume situația în care neconformitatea este imputabilă călătorului.

17. Noțiunea de „neconformitate” este definită la articolul 3 punctul 13 din Directiva 2015/2302 ca fiind „neexecutarea sau executarea necorespunzătoare a serviciilor de călătorie incluse într-un pachet”. Această definiție nu implică niciun element de culpă și nici luarea în considerare a circumstanțelor cărora li se datorează neconformitatea. Prin urmare, constatarea unei neconformități nu implică nimic altceva decât o comparație între serviciile incluse în pachetul de servicii turistice și cele prestate efectiv. Aceasta este o constatare *obiectivă*. Așadar, dreptul călătorului de a beneficia de o reducere a prețului în caz de neconformitate nu poate depinde de *cauza* respectivei neconformități sau, astfel cum a susținut Comisia, de *originea* sa.

18. Excepția prevăzută la articolul 14 alineatul (1) din Directiva 2015/2302 de la dreptul la o reducere a prețului este simplă: în cazul în care neconformitatea este imputabilă călătorului. Fiind o excepție de la regulă, aceasta trebuie să facă obiectul unei *interpretări stricte*. Ea nu poate fi deci extinsă la situații care nu sunt prevăzute în mod expres.

19. Rezultă că o neconformitate imputabilă oricărei alte persoane (organizatorul, furnizorul de servicii sau un terț care nu are nicio legătură cu contractul privind pachetul de servicii de călătorie) sau care este cauzată de circumstanțe inevitabile și extraordinare, în sensul articolului 3 punctul 12 din Directiva 2015/2302, nu va exclude dreptul călătorului de a beneficia de o reducere a prețului. Astfel cum arată în mod întemeiat guvernul finlandez în observațiile sale scrise, în scopul aprecierii neconformității, nu sunt relevante așteptările unui consumator rezonabil în

[5] Hotărârea din 30 septembrie 2021, Commerzbank (C-296/20, EU:C:2021:784, punctul 40 și jurisprudența citată).

[6] Hotărârea din 1 octombrie 2019, Planet49 (C-673/17, EU:C:2019:801, punctul 48).

lumina circumstanțelor apărute după încheierea contractului privind pachetul de servicii de călătorie. Această apreciere nu poate depinde decât de prestațiile prevăzute efectiv în contractul privind serviciile de călătorie.

20. În plus, această interpretare este confirmată de contextul în care se înscrie articolul 14 alineatul (1) din Directiva 2015/2302, ce face parte din capitolul IV din directivă, care cuprinde norme referitoare la executarea pachetului. Pentru a atinge obiectivul armonizării contractelor privind pachetele de servicii de călătorie, directiva menționată instituie un regim de răspundere contractuală a organizatorilor de pachete de servicii de călătorie față de consumatorii care au încheiat un contract cu aceștia pentru o astfel de călătorie[7]. Acest regim al răspunderii contractuale se caracterizează prin două trăsături importante. În primul rând, răspunderea este *obiectivă*. Aceasta nu depinde de culpă, iar cauzele de exonerare sunt prevăzute în mod exhaustiv. În al doilea rând, ea *se concentrează* pe răspunderea organizatorului pentru orice neconformitate.

21. Mai precis, articolul 13 alineatul (1) din Directiva 2015/2302 prevede că statele membre se asigură că organizatorul este răspunzător de executarea serviciilor de călătorie incluse în contractul privind pachetul de servicii de călătorie, indiferent dacă aceste servicii urmează să fie furnizate de organizator sau de un alt furnizor de servicii de călătorie. Potrivit articolului 13 alineatul (3) din această directivă, dacă oricare dintre serviciile de călătorie nu se execută în conformitate cu contractul privind pachetul de servicii de călătorie, organizatorul remediază neconformitatea, cu excepția cazului în care acest lucru este imposibil sau implică cheltuieli disproporționate, ținând cont de anvergura neconformității și de valoarea serviciilor de călătorie afectate. În situațiile în care organizatorul nu remediază neconformitatea, se aplică articolul 14 din Directiva 2015/2302.

22. Articolul 14 din Directiva 2015/2302 prevede, la rândul său, două drepturi distincte în caz de neconformitate: dreptul la o reducere a prețului, prevăzut la alineatul (1), și dreptul de a primi o despăgubire adecvată, prevăzut la alineatele (2) și (3). Aceste drepturi sunt supuse unor condiții diferite. Pe de o parte, astfel cum s-a menționat la punctul 16 de mai sus, dreptul la o reducere a prețului ia naștere în cazul unei neconformități și este exclus numai în cazul în care organizatorul dovedește că neconformitatea este imputabilă călătorului. Pe de altă parte, dreptul la despăgubire ia naștere atunci când dauna este cauzată de orice neconformitate, singurele excepții fiind cele prevăzute în mod exhaustiv la articolul 14 alineatul (3) din Directiva 2015/2302. Mai precis, organizatorul trebuie să dovedească faptul că neconformitatea este imputabilă călătorului sau unui terț care nu are legătură cu furnizarea serviciilor de călătorie incluse în contractul privind pachetul de servicii de călătorie ori se datorează unor circumstanțe inevitabile și extraordinare.

23. Din economia articolului 14 din Directiva 2015/2302 rezultă că excepțiile la dreptul la despăgubire sunt specifice acestui drept și nu pot fi transpuse dreptului de a beneficia de o reducere a prețului.

24. În sfârșit, această interpretare este confirmată de obiectivul urmărit de Directiva 2015/2302, care constă, *inter alia*, potrivit articolului 1 din aceasta, în asigurarea unui nivel ridicat de protecție a consumatorilor. Având în vedere acest obiectiv, obligațiile care decurg dintr-un contract privind pachete de servicii pentru călătorii, a căror executare defectuoasă sau neexecutare angajează răspunderea organizatorului, nu pot fi interpretate în mod restrictiv[8].

[7] A se vedea prin analogie Hotărârea din 18 martie 2021, Kuoni Travel (C-578/19, EU:C:2021:213, punctul 34).

[8] A se vedea în acest sens Hotărârea din 18 martie 2021, Kuoni Travel (C-578/19, EU:C:2021:213, punctul 45).

După cum arată în esență Comisia în observațiile sale scrise [9], această interpretare este compatibilă cu obiectivul regimului răspunderii contractuale instituit de directiva menționată, care *se concentrează* pe răspunderea organizatorului pentru *toate* cazurile de neexecutare sau de executare defectuoasă a contractului. În astfel de cazuri, consumatorul poate solicita despăgubiri organizatorului fără a fi necesare verificări suplimentare pentru identificarea persoanei sau a cauzei căreia îi este imputabilă neconformitatea, ceea ce permite asigurarea unui nivel ridicat de protecție a consumatorului.

25. *Disocierea* dreptului la o reducere de preț de cauza neconformității este susținută de geneza dispoziției în cauză. Propunerea legislativă a Comisiei prevedea, la articolul 12, aceleași excepții la dreptul la o reducere a prețului și la dreptul la despăgubiri [10]. Mai precis, călătorul nu avea dreptul la o reducere a prețului în cazul în care organizatorul dovedea, printre altele, că neconformitatea se datorează unor circumstanțe inevitabile și extraordinare. Cu toate acestea, în cursul procesului legislativ, dreptul de a beneficia de o reducere a prețului a fost disociat de dreptul la despăgubiri. Astfel cum subliniază în esență Comisia în observațiile sale scrise, acest lucru confirmă concluzia potrivit căreia legiuitorul a intenționat să acorde călătorului dreptul la o reducere a prețului independent de considerații legate de culpă sau de cauza neconformității, inclusiv în cazul unor circumstanțe inevitabile și extraordinare.

26. Din modul de redactare, din contextul și din obiectivul articolului 14 alineatul (1) din Directiva 2015/2302, precum și din geneza acestuia reiese că un călător are dreptul la o reducere a prețului atunci când nu există nicio culpă a organizatorului, precum și atunci când neconformitatea este cauzată de împrejurări inevitabile și excepționale.

27. În speță, este cert că neconformitatea a fost cauzată de *restricțiile* impuse de autoritățile administrative pentru a preveni răspândirea pandemiei de COVID-19 în luna martie a anului 2020. Asemenea măsuri constituie efecte juridice ale pandemiei, care pot fi distinse de efectele concrete ale pandemiei (care implică, de exemplu, boala, izolarea sau decesul personalului-cheie) [11]. Doctrina face referire la noțiunea „fait du prince” pentru a desemna reglementări sau interdicții care fac imposibilă executarea contractului și care exonerează debitorul de obligația de a plăti despăgubiri [12]. Intervenția autorităților publice în relația contractuală constituie, în general, un caz de forță majoră [13]. Așa cum am explicat în Concluziile noastre prezentate în cauza conexă C-407/21, UFC-Que choisir și CLCV, în contextul Directivei 2015/2302, noțiunea de forță majoră intră în sfera noțiunii de „circumstanțe inevitabile și extraordinare” în sensul articolului 3 punctul 12 din această directivă. În speță, restricțiile impuse pe cale normativă în luna martie a anului 2020 ca răspuns la pandemie ar trebui să fie considerate

[9] Comisia citează în acest sens Concluziile avocatului general Szpunar prezentate în cauza Kuoni Travel (C-578/19, EU:C:2020:894, punctul 40).

[10] Propunerea de directivă a Parlamentului European și a Consiliului privind pachetele de servicii de călătorie și formulele de călătorie asistate, de modificare a Regulamentului (CE) nr. 2006/2004 și a Directivei 2011/83/UE și de abrogare a Directivei 90/314/CEE a Consiliului, [COM(2013) 512 final – 2013/0246 (COD)].

[11] Berger, K. P., și Behn, D., „Force Majeure and Hardship in the Age of Corona: A Historical and Comparative Study”, *McGill Journal of Dispute Resolution*, vol. 6 (2019-2020), nr. 4, p. 79-130, p. 91.

[12] A se vedea Heinich, J., „L'incidence de l'épidemie de coronavirus sur les contrats d'affaires: de la force majeure à l'imprévision”, *Recueil Dalloz*, 2020, p. 611, și Philippe, D., „The Impact of the Coronavirus Crisis on the Analysis and Drafting of Contract Clauses”, în Hondius, E., Santos Silva, M., Nicolussi, A., Salvador Coderch, P., Wenderhorst, C. și Zoll, F. (editori), *Coronavirus and the Law in Europe*, Intersentia, Cambridge, Antwerp, Chicago, 2021, p. 527-552, p. 537. În general, a se vedea Aune, A. C., *Le „fait du prince” en droit privé*, RLDC, 2008, 2930.

[13] A se vedea Philippe, D., „The Impact of the Coronavirus Crisis on the Analysis and Drafting of Contract Clauses”, în Hondius, E., și alții, *op. cit.*, p. 527 și 537.

ca intrând sub incidența acestei noțiuni. Astfel, restricțiile de această natură constituie o situație independentă de voința organizatorului, ale cărei consecințe nu ar fi putut fi evitate chiar dacă ar fi fost luate toate măsurile rezonabile [14].

28. După cum s-a menționat, apariția unor circumstanțe inevitabile și extraordinare nu scutește organizatorul de obligația sa de a acorda o reducere a prețului. Pentru ca un călător să aibă dreptul la o reducere a prețului, instanța națională trebuie să constate pur și simplu că serviciile de călătorie incluse în pachet nu au fost prestate sau au fost prestate în mod necorespunzător. Prin urmare, faptul că neconformitatea se datorează unor restricții impuse ca răspuns la pandemie, care constituie circumstanțe inevitabile și excepționale, și faptul că au fost impuse măsuri similare și la locul de reședință al călătorului nu afectează dreptul la o reducere a prețului.

29. S-au prezentat totuși diferite argumente împotriva unei asemenea interpretări în contextul pandemiei de COVID-19. În primul rând, guvernul ceh a susținut în observațiile sale scrise că Directiva 2015/2302 nu este aplicabilă în astfel de circumstanțe. Instanța de trimitere are totodată îndoieli cu privire la aspectul dacă pandemia intră în domeniul de aplicare al acestei directive. Pentru motivele pe care le explicăm în Concluziile noastre prezentate astăzi în cauza C-407/21, UFC – Que choisir și CLVC, în cadrul analizei celei de a doua întrebări, nu suntem de acord cu o astfel de poziție. Într-adevăr, în forma actuală a legislației, aplicarea Directivei 2015/2302 nu se limitează la cazurile de perturbare a călătoriei de o anumită anvergură sau la nivel local.

30. În ceea ce privește relevanța jurisprudenței privind „riscul general de viață”, astfel cum a fost explicată de instanța de trimitere [15], observăm că aceasta nu privește dreptul la o reducere de preț, ci răspunderea organizatorului de a plăti despăgubiri. Însă, după cum am explicat la punctul 22 de mai sus, în temeiul Directivei 2015/2302, dreptul la o reducere a prețului și dreptul la despăgubiri sunt supuse unor condiții diferite. Prin urmare, această jurisprudență este, în opinia noastră, irelevantă pentru stabilirea dreptului la o reducere a prețului. În plus, în prezenta cauză nu este vorba despre imposibilitatea călătorului de a utiliza serviciile incluse în contractul privind pachetul de servicii de călătorie din cauza unui risc general de viață care s-a materializat pentru călător (de exemplu pentru că a fost infectat cu virusul). Este vorba despre neprestarea serviciilor, care a devenit imposibilă din punct de vedere juridic ca urmare a adoptării unor măsuri guvernamentale.

31. Guvernul ceh a susținut că respectarea legislației în vigoare constituie o clauză implicită a fiecărui contract. Restricțiile impuse în timp ce călătorul se afla la destinația călătoriei s-au aplicat *erga omnes* și au trebuit să fie respectate de organizator, de furnizorul serviciilor și de călător în aceeași măsură. Așadar, potrivit guvernului ceh, organizatorul nu ar trebui să fie răspunzător pentru o neconformitate care rezultă din restricțiile impuse de stat.

32. Astfel, părțile sunt obligate să respecte legislația în vigoare în țara de destinație. În împrejurările din prezenta cauză, aceasta înseamnă că atât organizatorul, cât și prestatorul de servicii erau obligați să respecte restricțiile impuse de guvernul spaniol. Obligația de a respecta măsurile legale în vigoare a avut drept consecință faptul că prestarea anumitor servicii care implică contacte sociale a devenit imposibilă din punct de vedere juridic. Restricțiile impuse de guvern ar trebui apoi să exonereze organizatorul de sarcina de a îndeplini obligațiile contractuale

[14] A se vedea Borghetti, J.-S., „Non-Performance and the Change of Circumstances under French Law”, în Hondius, E., și alții, *op. cit.*, p. 509-526, p. 515, care subliniază că „exceptând cazul excepțional în care măsurile de izolare erau previzibile în mod rezonabil la momentul încheierii contractului, aceste măsuri ar trebui […] considerate ca reprezentând un caz de forță majoră […]”.

[15] A se vedea punctul 11 de mai sus.

care sunt afectate de restricțiile impuse de guvern. În plus, organizatorul nu ar trebui, în principiu, să fie considerat răspunzător pentru daune în sensul articolului 14 alineatul (3) litera (c) din Directiva 2015/2302. Cu toate acestea, având în vedere economia articolului 14 din această directivă, explicată la punctul 20 și următoarele din prezentele concluzii, organizatorul nu este exonerat de obligația sa de a prevedea o reducere corespunzătoare a prețului pachetului. Prin urmare, considerăm că argumentul invocat de guvernul ceh cu privire la clauza implicită a contractului nu afectează dreptul călătorului de a beneficia de o reducere a prețului.

33. Instanța de trimitere a pus accentul pe faptul că restricțiile au fost impuse nu numai la locul de destinație, ci și la locul de reședință al călătorului. Aceasta ar implica o apreciere a neexecutării în lumina circumstanțelor existente la momentul la care intervine neexecutarea. Așa cum am explicat mai sus însă, aprecierea neexecutării nu este realizată din perspectiva circumstanțelor ulterioare încheierii contractului. Ea se realizează în raport cu serviciile de călătorie incluse în contract care nu mai pot fi prestate după începerea prestării serviciilor incluse în pachet. O problemă diferită, neinvocată în speță, ar fi fost dacă există o neconformitatea atunci când părțile încheie contractul după impunerea restricțiilor.

34. Trebuie subliniat și faptul că îndeplinirea de către organizator a obligației sale de a acorda o reducere de preț, chiar și atunci când neconformitatea se datorează unor circumstanțe inevitabile și extraordinare, nu aduce atingere dreptului său de a pretinde reparații în temeiul articolului 22 din Directiva 2015/2302. Acest articol prevede că statele membre se asigură că, în cazul în care un organizator acordă o reducere de preț, acesta are dreptul de a pretinde reparații de la orice terț care a contribuit la evenimentul care a generat reducerea prețului. Această dispoziție constituie o „contrapondere” la regimul răspunderii obiective prevăzut la articolul 14 alineatul (1) din Directiva 2015/2302. Obligația organizatorului de a acorda o reducere de preț poate fi de asemenea un element luat în considerare de statele membre atunci când decid cu privire la nivelul sprijinului care urmează să fie acordat organizatorilor în contextul pandemiei, în conformitate cu Cadrul temporar pentru măsuri de ajutor de stat [16].

35. Prin urmare, concluzia noastră intermediară este că un călător are dreptul la o reducere de preț pentru neconformitatea în executarea contractului privind pachetul de servicii de călătorie, în temeiul articolului 14 alineatul (1) din Directiva 2015/2302, în cazul în care neconformitatea este cauzată de restricții impuse pentru a limita răspândirea unei boli infecțioase, iar astfel de restricții au fost impuse și la locul de reședință al călătorului și în întreaga lume.

36. În aceste condiții, deși cauza neexecutării nu afectează dreptul consumatorului la o reducere de preț ca atare, ea ar trebui să afecteze, astfel cum vom explica în subsecțiunea următoare, cuantumul reducerii de care călătorul are dreptul să o beneficieze.

(b) Limitarea dreptului la o reducere de preț în contextul pandemiei de COVID-19

37. Stabilirea obligației organizatorului de a acorda o reducere de preț în temeiul articolului 14 alineatul (1) din Directiva 2015/2302 nu are un domeniu de aplicare nelimitat. În primul rând, această obligație nu poate fi apreciată decât în raport cu sfera serviciilor incluse în pachet, a căror neexecutare sau executare defectuoasă constituie o neconformitate. La rândul său, după cum arată guvernul francez în observațiile sale scrise, neconformitatea are o „*limitare intrinsecă*”, întrucât nu

[16] Comunicarea Comisiei intitulată „Cadru temporar pentru măsuri de ajutor de stat de sprijinire a economiei în contextul actualei epidemii de COVID-19”, C/2020/1863 (JO 2020, C 91I, p. 1) (denumită în continuare „cadrul temporar”). De la adoptarea sa, cadrul temporar a fost modificat de șase ori.

poate fi apreciată decât în raport cu contractul privind serviciile de călătorie. Prin urmare, organizatorul nu poate fi considerat responsabil pentru pierderea beneficiului unor prestații *care nu intră în sfera de aplicare* a contractului privind serviciile de călătorie. În speță, se pare că accesul la plajele publice sau la magazinele, restaurantele și spațiile de divertisment situate în afara complexului hotelier nu făcea obiectul contractului privind serviciile de călătorie. Revine însă instanței naționale sarcina de a verifica acest aspect.

38. În al doilea rând, potrivit articolului 14 alineatul (1) din Directiva 2015/2302, călătorul are dreptul la o reducere „corespunzătoare" a prețului. Legiuitorul nu a specificat o anumită rată, o anumită sumă forfetară sau o anumită metodă de calcul. Cuantumul reducerii „corespunzătoare" este stabilit de instanță, ținând seama de toate circumstanțele speței. Așadar, în cadrul aprecierii sale, instanța națională poate ține seama de cauza neconformității, de existența unei culpe a organizatorului și de posibilitatea organizatorului de a recupera ulterior în lanțul comercial sau de la stat sumele plătite călătorului. În împrejurările prezentei cauze, printre elementele relevante pentru această apreciere se numără faptul că neconformitatea s-a datorat exclusiv măsurilor adoptate ca urmare a urgenței sanitare și menite să protejeze publicul, inclusiv călătorii.

39. În sfârșit, este important să se sublinieze că Directiva 2015/2302 nu prevede un termen specific pentru plata reducerii de preț la care călătorul are dreptul în caz de neconformitate. În ceea ce privește despăgubirea, articolul 14 alineatul (2) din Directiva 2015/2302 impune ca aceasta să fie acordată „fără întârzieri nejustificate". În pofida lipsei unei mențiuni similare în ceea ce privește plata reducerii de preț, ar fi conform cu obiectivul de protecție al directivei să se considere că reducerea de preț trebuie de asemenea să fie plătită „fără întârzieri *nejustificate*". În speță, o astfel de interpretare ar permite instanței naționale să ia în considerare problemele de lichiditate ale organizatorilor de călătorii care au fost grav afectați de pandemia de COVID-19.

40. Având în vedere cele de mai sus, considerăm că cuantumul reducerii de preț la care are dreptul un călător în temeiul articolului 14 alineatul (1) din Directiva 2015/2302 trebuie să fie adecvat, ținând seama de toate împrejurările cauzei, aspect a cărui verificare este de competența instanței naționale.

Concluzie

41. Pe baza analizei prezentate mai sus, propunem Curții să răspundă la întrebarea preliminară adresată de Landgericht München I (Tribunalul Regional din München I, Germania) după cum urmează:

Articolul 14 alineatul (1) din Directiva (UE) 2015/2302 a Parlamentului European și a Consiliului din 25 noiembrie 2015 privind pachetele de servicii de călătorie și serviciile de călătorie asociate, de modificare a Regulamentului (CE) nr. 2006/2004 și a Directivei 2011/83/UE ale Parlamentului European și ale Consiliului și de abrogare a Directivei 90/314/CEE a Consiliului,

trebuie interpretat după cum urmează:

călătorul are dreptul la o reducere de preț în caz de neconformitate în executarea contractului privind pachetul de servicii atunci când neconformitatea este cauzată de restricții impuse pentru a preveni răspândirea unei boli infecțioase existente la destinația călătoriei, atunci când astfel de

restricții sunt impuse și la locul de reședință al călătorului și în întreaga lume. Totuși, cuantumul reducerii de preț trebuie să fie adecvat, ținând seama de toate împrejurările cauzei, aspect a cărui verificare este de competența instanței naționale.